

KADINA YÖNELİK EKONOMİK ŞİDDET: KAVRAMLAR, MEVCUT DURUM VE ÖNERİLER

Fatma UMUT BEŞPINAR* Zeynep BEŞPINAR**

Öz: Dünyada ve Türkiye’de kadına yönelik şiddet, ne yazık ki halen ciddi bir toplumsal sorun olma özelliğini korumakta ve toplumun geniş kesimlerini etkilemektedir. Kadına yönelik şiddet çok boyutlu bir olgu olmasına rağmen, bu konuya ilişkin tartışmalarda genellikle fiziksel şiddet boyutu öne çıkmakta, kadına yönelik ekonomik şiddet gibi diğer şiddet türleri arka planda kalmaktadır. Oysa, kadına yönelik şiddete dair Türkiye temsili son veri kaynağı olan Hacettepe Üniversitesi’nin Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması 2014’e (2015) göre, ülkemizde yaşamlarının herhangi bir döneminde kadınların %36’sı fiziksel, %12’si cinsel, %30’u ise ekonomik şiddete maruz kalmaktadır. Yaygınlığına rağmen göz ardı edilmişinden hareketle, bu metinde, kadına yönelik ekonomik şiddet olgusunu, kavramın tanımı ve boyutlarını inceleyerek kuramsal bir çerçevede ele almayı, ardından Türkiye’de kadına yönelik ekonomik şiddetle mücadelede izlenebilecek bir yol haritası geliştirerek bu alandaki eksiklikler ve çözüm önerileri üzerine bir tartışma yürütmeyi hedefliyoruz.

Anahtar Sözcükler: Kadına yönelik ekonomik şiddet, toplumsal cinsiyet eşitliği, Türkiye

Economic Violence Against Women: Concepts, Current Situation, And Recommendations

Abstract: Violence against women remains a serious societal issue worldwide and in Turkey, affecting large segments of the population. Although violence against women is a multidimensional phenomenon, discussions on this issue often emphasize physical violence, leaving other forms of violence, such as economic violence, in the background. However, according to the most recent nationally representative data on violence against women in Turkey, the Hacettepe University Research on Domestic Violence Against Women in Turkey 2014 (2015), 36% of women in Turkey have experienced physical violence, 12% have faced sexual violence, and 30% have been subjected to economic violence at some point in their lives. Despite its prevalence, economic violence against women tends to be overlooked. This paper aims to address the phenomenon of economic violence against women by examining its definition and dimensions within a theoretical framework. Subsequently, it provides a brief situational analysis based on existing findings related to economic violence against women in Turkey. Finally, the study seeks to propose a roadmap for combating economic violence against women, discussing gaps in the current system and offering potential solutions.

Key words: Economic violence against women, gender equality, Turkey

1. Giriş: Görüldüğünden Daha Ciddi Bir Sorun

Türkiye’de kadına yönelik şiddet, konuya dair farkındalığın artmasına rağmen halen ciddi bir toplumsal sorun olma özelliğini korumakta ve toplumun geniş kesimlerini derinden etkilemektedir. Kadına yönelik şiddet, fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik olmak üzere çok boyutlu bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak, bu konuyla ilgili yapılan tartışmalarda genellikle şiddetin maruz kalan açısından yarattığı bedensel ve psikolojik travmaların görünürlüğüne odaklanarak fiziksel ya da cinsel şiddet boyutu ön planda tutulmakta, kadına yönelik ekonomik şiddet gibi deneyimin ve etkilerinin zamana yayıldığı diğer şiddet türleri gölgede kalmaktadır. Oysa şiddetin farklı türleri ve aralarındaki ilişkisellik dikkate

alınmadığında şiddetle mücadeleyi etkin bir şekilde yürütmek mümkün olamamaktadır. Bu durum, toplumsal farkındalığın ve politikaların, şiddetin tüm boyutlarını ve boyutlar arası ilişkiselliği kapsayacak şekilde genişletilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Kapsayıcı bir yaklaşımla, ekonomik şiddet, kadınların sosyal, ekonomik veya siyasi koşulları nedeniyle ekonomik olarak istismar edilmelerini ya da mali durumlarının kötüye kullanılmasını, maddi ödül vaadiyle veya ceza tehdidiyle kadının rızasını üretmeyi amaçlayan her türlü eylem veya ihmal içerir. **European Institute for Gender Equality’e (EIGE, 2017)¹** göre ekonomik şiddet; bireye ekonomik

* Prof. Dr., Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyoloji Bölümü (ORCID No. 0000-0002-5292-5713)

**Dr. Öğretim Üyesi, Marmara Üniversitesi Sosyoloji Bölümü (ORCID No. 0000-0002-0378-7959)

Geliş Tarihi / Received : 23.12.2024

Kabul Tarihi / Accepted : 25.12.2024

zarar veren eylem ve davranışları içerir ve mala zarar verme, mali kaynaklara, eğitime veya işgücü piyasasına erişimi kısıtlama, nafaka gibi ekonomik sorumluluklara uymama şeklinde ortaya çıkabilir. Bu tür şiddet, partner, aile ve iş ilişkilerinde olabileceği gibi ekonomik ilişkilerde de meydana gelebilir. Görünenden çok daha yaygın olan bu sorun, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini derinleştiren ve kadınların hayatında uzun vadeli etkiler yaratan, hayli yıkıcı bir şiddet biçimidir. Diğer şiddet türlerine göre, ekonomik şiddetin daha az dikkat çekmesinin bir diğer sebebi ise ekonomik şiddete ilişkin veri toplamanın güçlüğüdür. Ekonomik şiddetin, kadına yönelik şiddetle mücadelede öncelikli bir boyut olmamasının hem nedeni hem de sonucu olarak, küresel düzeyde bu konuda veri eksikliği söz konusudur.

Veri eksikliğinin ardındaki nedenler incelendiğinde, bu şiddet türüne dair farkındalığın az olmasına bağlı olarak bu konuda kayda geçen vakaların sınırlılığı yanında, şiddet sonrası destek ve hizmet sistemlerinin temel olarak fiziksel ve cinsel şiddete maruz kalanları önceleyerek ya da sadece onlara yönelik olarak düzenlenmesi dikkat çekmektedir. Bu durumun bir yansıması da ekonomik şiddeti tanımlamada ve ölçmeye yönelik göstergelerde uzlaşamamasıdır. Öyle ki, **Surviving Economic Abuse (SEA)'nın (Ekonomik İstismara Karşın Hayatta Kalma) Ekonomik İstismar: Küresel Bir Perspektif**² başlıklı 2022 yılında yayımlanan raporunda, küresel düzeyde somut bir veri setinin bulunmamasında, tanım konusunda bir uzlaşmaya varılamamasının da etkisi vurgulanmaktadır. Öte yandan, ekonomik şiddete maruz kalanlar çoğu durumda haklarını aramak için kurumsal başvuru yap(a)mayabilmektedir. Zira, ekonomik şiddetin yasal olarak tanındığı ve hak arama süreçlerinin tanımlandığı bir kurumsal altyapı şiddete maruz kalanların yaşadıkları toplumda mevcut olmayabilir. Ayrıca, bu şiddet türüne dair farkındalığın sınırlı oluşu ve ekonomik şiddetin, sıklıkla yanlış yorumlanması dolayısıyla da eksik bildirim gerçekleşebilmektedir. Son olarak, birden çok şiddetin bir arada yaşandığı durumlarda, polise veya yasal bildirimde bulunma zorunluluğu olanlara (sağlık personeli vb.) yapılan resmi şikayetler çoğunlukla yalnızca fiziksel şiddet üzerinde yoğunlaşmakta ve bu durum ekonomik şiddetin görünmez kılınmasında rol oynamaktadır.

Dünya genelinde 1,4 milyar kadın, ekonomik şiddeti yasal sistemlerinde tanımayan veya bu tür şiddet mağdurlarına yasal koruma sağlamayan ülkelerde yaşamaktadır. Ayrıca, 2021 yılında yalnızca dokuz AB üyesi devlet, aile içi şiddet yasalarında ekono-

mik şiddetin farklı biçimlerini açıkça suç saymıştır. Ancak diğer üye devletlerde, yakın partner ya da aile ilişkilerinde deneyimlenen ekonomik şiddet, ancak mal varlığına karşı işlenen suçlar kapsamında ele alınmaktadır (**EIGE, Understanding Economic Violence Against Women, 2023**)³. Oysa ki, kadına yönelik ekonomik şiddet, her zaman "hırsızlık" gibi "mal varlığına yönelen suçlar" bağlamında ele alınması mümkün olmayan, örneğin "zorla kredi çektirmek", "banka kartını kişinin bilgisi dışında kullanmak", "tehdit yoluyla miras hakkından feragata neden olmak" gibi çok farklı biçimde ve aile, ekonomi, hukuk gibi birçok kurumla ilişkili olarak gerçekleşebilmektedir.

Toplumumuzda kadına yönelik şiddetin ülke temsili örnekleme dayalı analizine, Türkiye temsili son veri kaynağı olan **Hacettepe Üniversitesi'nin Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması 2014'den (2015)**⁴ ulaşılabilir. Bu araştırmaya göre, yaşamlarının herhangi bir döneminde kadınların %36'sı fiziksel, %12'si cinsel ve %30'u ise ekonomik şiddete maruz kalmaktadır. Bu araştırma kapsamında ekonomik şiddet, kadının sahip olduğu finansal kaynakların kontrolü, işgücüne katılımının engellenmesi, ekonomik bağımsızlığının ortadan kaldırılarak kaynaklarının rızası dışında kullanımı boyutları çerçevesinde ele alınmıştır. Bu veriler, daha fazla gündemde olan fiziksel ve cinsel şiddetin yanı sıra ekonomik şiddetin ne denli yaygın olduğunu ve kadınların yaşam kalitesi üzerinde derin etkiler bıraktığını göz önüne sermektedir. Bu tür şiddet, kadının hem bireysel hem de toplumsal hayatta kendi kararlarını alan bir birey olarak var olmasını engelleyerek, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin derinleşerek sürmesine neden olmaktadır.

Yaygınlığına rağmen sıklıkla göz ardı edilen kadına yönelik ekonomik şiddet olgusunu bu metinde detaylı bir şekilde ele almayı amaçlıyoruz. İlk olarak, kadına yönelik şiddet ve ardından ekonomik şiddetin tanımını ve çeşitli boyutlarını inceleyerek konuyu kavramsal ve kuramsal bir çerçevede değerlendireceğiz. Ardından, dünya genelinde ve Türkiye'de kadına yönelik ekonomik şiddetle ilgili mevcut araştırma bulgularına dayanarak kısa bir durum analizi sunmayı hedefliyoruz. Son olarak, kadına yönelik ekonomik şiddet kavramsallaştırmalarını, feminist perspektif çerçevesinde eleştirel bir bakış açısıyla sorgulayarak bu konuyla etkili bir şekilde mücadele edebilmek için izlenebilecek stratejik bir yol haritası geliştireceğiz. Bu yaklaşımla, ekonomik şiddetin önlenmesi ve mağdurların desteklenmesi konusunda somut adımlar atılmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktayız.

2. Temel Kavramlar

Bu bölümde, önce genel olarak şiddet, kadına yönelik şiddet, kadınlara karşı toplumsal cinsiyete dayalı şiddet tanımını yaptıktan sonra, ikinci olarak da ekonomik şiddet tanımlarına yer vereceğiz. Ardından Uluslararası Belge ve Raporlarda Kadına Yönelik Ekonomik Şiddete ilişkin tanım ve yaklaşımlara odaklanacağız.

2.1. Kadına Yönelik Şiddete Dair Temel Kavramlar Şiddet, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) adına, **Waters ve ark. (2004)** tarafından Ekolojik Teorik Model kullanılarak hazırlanan **"Kişiler Arası Şiddetin Ekonomik Boyutları Raporu"**⁵nda "Bir kişinin kendisine, bir başkasına ya da bir grup veya topluluğa karşı, yaralanma, ölüm, psikolojik zarar, gelişim bozukluğu veya mahrumiyetle sonuçlanması ya da bu sonuçlara yüksek olasılıkla yol açması beklenen, kasıtlı fiziksel güç veya güç tehdidi kullanımı" (**Krug ve ark., 2002**)⁶ olarak tanımlanmaktadır (S. 2).

*Kadına yönelik şiddet, Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)'nin Madde 3 Tanımlar*⁷ bölümünde detaylı bir şekilde ele alınmış olup, bu tür şiddet eylemleri kadınlara karşı işlenen insan hakları ihlali ve ayrımcılık olarak tanımlanmaktadır. "Kadına yönelik şiddet" terimi, "ister kamu ister özel alanda meydana gelsin, kadınlara yönelik fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik acı veya ısırdap veren veya verebilecek olan toplumsal cinsiyete dayalı her türlü eylem veya bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma anlamına gelir ve bir insan hakları ihlali ve kadınlara yönelik ayrımcılığın bir biçimi olarak anlaşılmaktadır." ifadeleriyle açıklanmaktadır.

Kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, yine aynı sözleşmede, "doğrudan kadınlara yalnızca kadın oldukları için uygulanan veya orantısız bir şekilde kadınları etkileyen şiddet anlamına gelir." ifadeleriyle tanımlanmaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü, Kadına Yönelik Şiddet Yaygınlık Tahminleri, (2018)⁸ Raporunda, Kadına yönelik şiddet, hem ciddi bir insan hakları ihlali hem de küresel boyutta bir halk sağlığı sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu şiddetin en yaygın iki türünü, yakın partner şiddeti ve partner dışı cinsel şiddet oluşturur. Yakın partner şiddeti, şu anki veya eski eş ya da erkek partner tarafından uygulanan fiziksel, cinsel veya psikolojik saldırıları içerir ve dünya genelinde en sık görülen şiddet biçimi olarak öne çıkar. Partner dışı cinsel şiddet ise eş veya partner haricindeki kişiler-örneğin erkek akrabalar, arkadaşlar,

tanıdıklar ya da yabancılar- tarafından gerçekleştirilen cinsel şiddet olaylarını kapsamaktadır. Her iki tür de kadınların güvenliği, refahı ve temel insan hakları açısından ciddi ve yaygın bir tehdit oluşturmaktadır.

Aile içi şiddet ise "eylemi gerçekleştiren, mağdurla aynı ikametgahı paylaşmakta olsun veya olmasın veya daha önce paylaşmış olsun veya olmasın, aile içinde veya aile biriminde veya mevcut veya daha önceki eşler veya birlikte yaşayan bireyler arasında meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik şiddet eylemleri" olarak tanımlanmaktadır. Sözleşmede "kadın" ifadesinin 18 yaş altı kız çocuklarını da kapsadığı aynı maddede vurgulanmaktadır. Ayrıca, sözleşmenin giriş bölümünde, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet için geçerli olduğu gibi kadınlara yönelik şiddetin de yapısal boyutunun altı çizilmekte ve bu şiddetin kadınları zorla ikincil bir konuma sokmaya yönelik toplumsal mekanizmalardan biri olduğuna dikkat çekilmektedir. Birbirine ilişkili tüm bu tanımlar incelendiğinde, "ekonomik zarar", "zorlama" ve "tehdit" olgusunun kadına yönelik şiddet kavramsallaştırmasının bir boyutu olarak ele alındığı görülmektedir.

Yakın partner şiddeti, Waters ve arkadaşları. (2004) tarafından DSÖ için hazırlanan **"Kişiler Arası Şiddetin Ekonomik Boyutları Raporu"**⁹nda **Krug ve arkadaşları. (2002)**¹⁰ tanımına atıfla, "fiziksel, cinsel veya psikolojik zarar veren davranışları içeren, bir yakın ilişki içerisindeki eylemleri" ifade etmektedir. Raporda bu davranışlar arasında, "fiziksel saldırganlık, cinsel zorlama, psikolojik istismar ve kontrol edici tutumlar" belirtilmiştir. Terim, "hem mevcut hem de eski eşler ve partnerler tarafından uygulanan şiddet" kapsamaktadır. Ayrıca, "her ne kadar kadınların erkeklere karşı şiddet uygulayabildiği ya da eşcinsel ilişkilerde de şiddet yaşandığı bilinse de, yakın partner şiddetinin ağırlıklı olarak erkekler tarafından kadın partnerlerine yönelik olarak uygulandığı"nın altı çizilmiştir.

Avrupa Birliği Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Araştırması – Ana Bulgular: AB-27'deki Kadınların Deneyimleri Raporu'nda, (2024)¹¹, İstanbul Sözleşmesi'ni onaylayanın yanı sıra, Avrupa Birliği'nin (AB) kadınlara yönelik şiddeti önlemek amacıyla çeşitli adımlar attığı belirtilmektedir. Örneğin, Mayıs 2024'te, AB genelinde kadınlara yönelik şiddetle ve aile içi şiddetle mücadele etmek için (**AB, 2024/1385**)¹² sayılı direktif kabul edilmiştir. Bu direktif, kadınlara yönelik belirli şiddet türlerini çevrimiçi ve çevrimdışı olmak üzere iki farklı ortamda da suç saymakta olup, özellikle kadın genital mutilasyonu, zorla evlilik, rızasız özel materyal paylaşımı, siber takip, siber taciz ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet veya nefret suçuna teşvik gibi eylemleri de

şiddet kapsamında ele almaktadır. AB, daha önce de toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyen ve çalışma yaşamında cinsel tacizi yasaklayan (**Direktif, 2006/54/EC**)¹³ toplumsal cinsiyet eşitliği direktifini kabul ederek kadınlara yönelik şiddetle mücadelede yasal çerçeveyi genişletmiştir. Bu tür yasal düzenlemeler, kadınların fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik güvenliğini sağlamak için kapsamlı bir yaklaşım sergilemekte ve şiddet görenlerin haklarını koruma konusunda önemli adımlar atılmasını desteklemektedir. AB'nin bu çabaları, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin tüm biçimlerini hedef alarak, kadınların güvenli ve eşit bir yaşam sürmelerine katkıda bulunma potansiyeli açısından önemlidir.

Kadınlara yönelik toplumsal cinsiyet temelli şiddet, dünya genelinde yaygın olarak partner şiddeti ve ev içi şiddet çerçevesine odaklanarak ele alınırken, **Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)**, 2019 yılında **Çalışma Yaşamında Şiddet ve Tacizin Ortadan Kaldırılmasına İlişkin 190 Sayılı Sözleşmesi** ile, kadınların partnerle ilişki ve ev içi alanların dışında çalışma yaşamında karşılaştıkları şiddeti de dikkate almış, böylece kadına karşı şiddeti daha bütüncül bir yaklaşımla tanımlamıştır (**Yüksel-Kaptanoğlu, 2020**). Tanımın genişlemesi kadınların farklı kurumlar/alanlar ve ilişki ağlarında deneyimledikleri şiddetin tespiti ve önlenmesi açısından önemlidir.

2.2. Alanyazında Ekonomik Şiddet Kavramı

Ekonomik şiddet, feminist literatürde hem kendi başına önemli bir sorun olarak hem de kadınların maruz kaldığı daha geniş şiddet ve baskı biçimleri ile ilişkilendirilerek tartışılmaktadır. Ekonomik şiddet, psikolojik şiddet gibi fiziksel olmayan şiddet biçimlerinden biridir ve çok boyutlu yapısı ile diğer şiddet türleriyle yakın bir etkileşim içindedir. Bu çok boyutluluk, konuya ilişkin tartışmaların önemini daha da artırmaktadır. Bu nedenle, kullandığımız kavramların kuramsal tercihlerimizi yansıttığı düşüncesiyle, ekonomik şiddete dair akademik literatürü kısaca özetleyerek kavramsal çerçeveye ilişkin tartışmayı da bu metnin bir parçası haline getirmek istiyoruz.

Öncelikle literatürde, ekonomik şiddete dair farkındalığın ve kavramsal uzlaşının sınırlı olduğu ifade edilmektedir. Ekonomik şiddet, toplumsal cinsiyete dayalı istismarın en kalıcı biçimlerinden biri olmasına ve son dönemde akademik alanda ilgi çekmesine rağmen yeterince tanınmamakta veya anlaşılmamaktadır. Kadınlar, fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddetle karşılaştırıldığında, ekonomik şiddete daha az maruz kaldıklarını belirtse de, bunun temelinde söz konusu şiddet türüne dair farkındalığın sınırlı olması yatmaktadır (**Miller, 1995**)¹⁴. Öyle ki, hangi eylemlerin ekonomik şiddet kapsamına

girdiği konusunda kadınların zihninde net tanımlamalar bulunmamaktadır. Yaşananlar, taraflar arasında eşit olmayan güç dinamiklerinden kaynaklanan şiddet de içerebilen çatışmalar olsa da, kadınların kendi ifadeleriyle bir tür "geçimsizlik" olarak değerlendirilebilmektedir. Üstelik ekonomik şiddet, diğer şiddet türleri arasında en yüksek tekrarlamaya oranına sahiptir. Bu durum, ekonomik şiddete maruz kalan kadınların desteklenmesi konusunda daha fazla araştırma yapılması ve veri toplama konusundaki farkındalığın artırılması ihtiyacını doğurmaktadır.

Ekonomik şiddeti, sosyo-ekonomik bağlamı da göz önüne alarak irdeleyen **Karınca, (2021:15)**¹⁵ **Erdem'e, (2007: 56)**¹⁶ atıfta bulunduğu makalede, ekonomik şiddeti, kadının mallarını ve gelirlerini kontrol etmek, yeterli para sağlamamak, aile bütçesi hakkında bilgi vermemek, kadının fikrini almadan finansal kararlar almak, çalışmasına izin vermemek veya zorla istemediği işlerde çalıştırmak, iş hayatını kısıtlayan önlemler almak, ziynet eşyalarını almak ve kişisel ihtiyaçları için yeterli para sağlamamak ya da belirli şartlarla para vermek gibi davranışlar olarak tanımlamaktadır. Aynı metinde Karınca ekonomik şiddetin boşanma veya şiddetten korunma kararlarına gerekçe oluşturduğu bir mahkeme kararına da referans vermektedir:

*"...Ekonomik şiddet, fiziksel şiddet gibi çoğunlukla görüldüğü üzere kendini ani ve öfke patlamaları biçiminde açığa vurmaz. Daha çok kişilik ve huyla ilgili olup sistemattir ve süreklilik gösterir. Mağdurun bu tavrı algılaması, tepki göstermesi çok daha zordur ve uzun zaman ister."*¹⁷

Öncelikle, ekonomik şiddet kavramı yerine ekonomik istismar (economic abuse) kavramı da kullanılmaktadır. **Johnson ve arkadaşları., (2022)**.¹⁸ çalışmalarında "ekonomik istismar" kavramını "yakın partner şiddetinin kendine özgü bir türü" olarak tanımlar. Araştırmacılar, ekonomik istismarın, kişinin "kaynakları edinme, kullanma ve sürdürme becerilerini kontrol etmeye yönelik davranışları" içerdiğini ifade etmektedir. Ekonomik istismar, mağdurun "kaynakları elde etme, kullanma ve sürdürme becerisini kontrol eden ve böylece ekonomik güvenliğini ve kendi kendine yetme potansiyelini tehdit eden" davranışları kapsar (**Adams ve ark., 2008**)¹⁹. Psikolojik istismar türlerinde olduğu gibi (**Kasian ve Painter, 1992; Sackett ve Saunders, 1999**)²⁰, ekonomik istismar da mağdurun hem neler yapabileceğini hem de yapamayacağını belirlemeye yönelik eylemleri içerir.

Ekonomik şiddet deneyimlerini daha kapsamlı ve detaylı bir şekilde değerlendirmek amacıyla, akademisyenler ekonomik şiddet ölçekleri ve alt ölçekler geliştirmeye yönelik çalışmalara başlamışlardır.

İlk olarak, ekonomik şiddeti ölçmek için iki boyutlu bir Ekonomik İstismar Ölçeği (SEA) geliştirilmiş olup, bu ölçek ekonomik kısıtlama ve ekonomik sömürü olmak üzere iki ana alt boyutu içermektedir. Bu ilk ölçek, ekonomik şiddetin temel dinamiklerini anlamak ve ölçmek adına önemli bir araç olarak kullanılmıştır. Daha sonra, bu ölçek revize edilerek istihdam sabotajı gibi yeni bir boyut eklenmiş ve üç boyutlu Ekonomik İstismar Ölçeği (SEA-12) oluşturulmuştur. SEA-12'nin geliştirilmesiyle birlikte, ekonomik şiddetin etkilerini daha derinlemesine anlamak ve bu alanda etkili müdahaleler geliştirmek için sağlam bir temel sunulmuştur. **Adams ve arkadaşları., (2020)**²¹, SEA-2 ölçeğini revize ederek ekonomik kısıtlama ve ekonomik sömürü boyutlarının altına yedişer madde eklemiştir. Ekonomik şiddetin farklı boyutlarına dikkat çekerek kavrama analitik bir yaklaşım geliştiren **Stylianou, Postmus ve McMahon (2013)**²² ve **Postmus, Plummer ve Stylianou (2016)**²³ çalışmalarında ekonomik istismarı "ekonomik kontrol" (economic control), "istihdam sabotajı" (employment sabotage) ve "ekonomik sömürü" (economic exploitation) şeklinde üç farklı biçimde ele almaktadır.

Stylianou ve arkadaşları. (2013)²⁴ *ekonomik kontrolü*; "kişinin banka hesapları, kredi kartları ve diğer ortak varlıklara erişimini veya bu kaynaklar hakkında bilgi sahibi olmasını engelleme, temel ihtiyaçlardan (yiyecek, giyecek, ilaç vb.) mahrum bırakma ve para harcamalarını yakından izleme" gibi eylemlerle ilişkilendirmektedir. Bu tür bir kontrol mekanizması sonucunda ekonomik kontrole maruz kalan kişiler yalnızca kendi gelirlerini yönetme hakkından mahrum kalmaz; aynı zamanda gündelik harcamalar, fatura ödemeleri ve hatta yiyecek, giyecek veya ilaç gibi temel ihtiyaçlar konusunda da kısıtlanırlar (**Anderson ve ark., 2003; Sanders, 2015; VonDeLinde, 2002; Wettersten ve ark., 2004**)²⁵. Bir diğer deyişle, ekonomik kontrol, maruz kalanın hem maddi hem de psikolojik açıdan bağımlı hale gelmesine neden olur; bu da istismara maruz kalan kişinin ilişkiyi sonlandırma, destek arama veya kendi yaşamını yeniden inşa etme gibi kritik adımları atmasını da büyük ölçüde zorlaştırır.

Stylianou ve arkadaşları., (2013)²⁶, *ekonomik sömürüyü* "kişinin mali kaynaklarını veya kredi durumunu kasıtlı biçimde bozmak ya da tüketmek" olarak tanımlamakta ve bu kavramın partnerden para, kart çalma, izni olmadan kredi açma/yükseltme veya faturaları ödemeyerek partnerin kredi siciline zarar verme gibi çeşitli davranışları kapsayabileceğini belirtmektedir (**Stylianou, 2018; Littwin, 2012**)²⁷. Ekonomik sömürü, failin şiddete maruz kalanın

ipotek, kira veya diğer kamu hizmeti ödemelerini yapmayı reddetmesi gibi davranışlarla da kendini gösterebilir. Bu eylemler, maruz kalanın finansal bağımsızlığını zayıflatırken, aynı zamanda ekonomik güvenliğini tehlikeye atarak ekonomik sömürünün kalıcı ve derin etkiler yaratmasına neden olur. Ekonomik sömürü, maruz kalanın günlük yaşamını ve geleceğe yönelik planlarını ciddi şekilde kısıtlayarak, uzun vadede psikolojik ve maddi olarak yıkıcı sonuçlar doğurabilir.

Stylianou ve arkadaşları., (2013)²⁸, *istihdam sabotajı* kavramını ise partnerin iş bulmasını veya hâlihazırda işini sürdürmesini engelleyen davranışlar olarak açıklamakta ve bu durumu, çalışmayı ya da eğitim almayı yasaklamaktan iş yerinde tacize kadar uzanan, engelli maaşı veya nafaka gibi diğer gelir kaynaklarına ulaşımı kısıtlayacak boyutlara varan geniş bir yelpaze içinde değerlendirmektedir. Örneğin, **Riger ve ark., (2000)**²⁹'nın çalışması, failerin sabotaja maruz kalanın iş bulma becerilerini olumsuz etkilemek adına, çocuk bakımını reddettiklerini, araba anahtarlarını ve parayı çalarak işe ulaşımı engellediklerini ortaya koymaktadır. Bu tür eylemler, kişinin ekonomik özgürlüğünü ve bağımsızlığını ciddi biçimde kısıtlayarak, iş güvencesi sağlama yolunda önemli engeller yaratmaktadır.

Sonuç olarak, bu üç kavram—ekonomik sömürü, ekonomik kontrol ve istihdam sabotajı—yakın partner şiddetinin önemli üç boyutu olarak birbirini tamamlayan ve bazen de iç içe geçen süreçleri ifade etmektedir. Dolayısıyla, ekonomik şiddet bu tür şiddete uğrayanları finansal açıdan zayıflatırken, özerkliklerini koruma ve/veya kazanma yolunda onlara önemli engeller oluşturmaktadır.

süreçleri ifade etmektedir.2000'lerde, ekonomik şiddetin sonuçlarına odaklanan çalışmalar da literatürde öne çıkmaktadır. **Johnson ve ark., (2022)**³⁰, ekonomik istismarın, bireyin partnerine ekonomik olarak bağımlı hale gelmesine yol açarak, hem ilişkiden ayrılma hem de bağımsız bir yaşam kurma kapasitesini sınırlayabileceğini belirtmiştir. Bu istismar türü, zihinsel ve fiziksel sağlık üzerinde olumsuz etkiler yaratırken, finansal sorunların ortaya çıkmasına, yaşam kalitesinin düşmesine ve ebeveyn-çocuk etkileşimlerinin zayıflamasına neden olmaktadır.

İstihdam sabotajı mağdurlarının işe konsantre olmakta ve işte performans göstermekte zorluk yaşadıkları bildirilmiştir (**Banyard, Potter ve Turner, 2011; Logan ve ark., 2007**)³¹. Bu durum, önemli devamsızlık oranlarına, azalan yıllık çalışma saatlerine ve artan geç kalma oranlarına yol açmaktadır (**Swanberg ve Logan, 2005; Tolman ve Wang, 2005**)³². Ekonomik istismar, aynı zamanda iş kaybı, işsizlik ve istihdam istikrarsızlığı ile ilişkilidir (**Adams ve ark., 2012; Borchers ve ark., 2016**)³³.

Araştırmalar, ekonomik istismarın zihinsel sağlık ve finansal sorunlar üzerindeki etkilerinin en çok incelenen alanlar olduğunu vurgulamaktadır (Adams, 2013; Barnett, 2000; Fawole, 2008; Kim ve Gray, 2008)³⁴. Ekonomik istismar, bireyin ekonomik açıdan kendine yeterlilik kazanma ve mali kaynaklara erişim becerisini sınırlamakla kalmayıp, aynı zamanda fiziksel sağlık ve psikolojik refah üzerinde de olumsuz etkiler yaratmaktadır. Depresif semptomlarda artış ve psikolojik refah düzeyinde azalma, ekonomik istismarın sık rastlanan sonuçları arasındadır (Antai ve ark., 2014; Postmus ve ark., 2012)³⁵.

2.3. Uluslararası Belge ve Raporlarda Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet

Kadınlara yönelik ekonomik şiddet, -ilgili literatür ve uluslararası belgelerdeki tanımlamalar birlikte değerlendirildiğinde- bir kadının ekonomik kaynakları edinme, kullanma ve sürdürme kapasitesini kontrol ederek, onun ekonomik güvenliğini ve kendi kendine yeterlilik potansiyelini tehdit eden, cinsiyete dayalı bir şiddet biçimidir. Bu bölümde uluslararası belgelerde ekonomik şiddete dair anlayış ve yaklaşımları özetleyip değerlendireceğiz.

Ekonomik şiddete ilişkin tanımlar uluslararası örgütlerin raporlarında incelendiğinde, son 30 yılda farklı kuruluşların, konuya farklı yaklaşım ve önceliklerle eğildiği görülmektedir. **Birleşmiş Milletler'in Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirgesi, (1993)**³⁶ ekonomik şiddeti ayrı bir şiddet biçimi olarak tanımlamamakta ve psikolojik zarar ve acı kapsamında zımni olarak ele almaktadır. Şöyle ki, bu bildirmede kadına yönelik şiddet fiziksel, cinsel ve psikolojik zarar veya acıyı içeren bir olgu olarak ele alınmış, "kaynaklardan mahrum bırakma" ve "hizmetlere erişimin engellenmesi" gibi eylemleri içerecek biçimde düşünülmüştür.

Bir diğer dikkat çeken olgu ise, birçok dokümanda ekonomik şiddete doğrudan odaklanılmaması ancak literatürde öne çıkan fiziksel ve cinsel şiddet türlerinin ekonomik sonuçları çerçevesinde değinilmesidir. Örneğin, Dünya Sağlık Örgütü adına, Waters ve diğerleri (2004) tarafından hazırlanan "*Kişiler Arası Şiddetin Ekonomik Boyutları Raporu*"³⁷nda, üç ana tema ele alınmaktadır. İlk olarak, farklı sosyo-ekonomik ve kültürel ortamlarda kişiler arası şiddetin ekonomik etkileri incelenmektedir. İkinci olarak, kişiler arası şiddeti azaltmaya yönelik müdahalelerin ekonomik sonuçları değerlendirilmektedir. Son olarak, özellikle yoksulluk, yapısal uyum, gelir eşitliği ve sosyal yatırım gibi konulara atıfla, ekonomik koşulların ve politikaların kişiler arası şiddet üzerindeki etkileri ele alınmaktadır. Bu temalar, şiddetin

ekonomik boyutlarına dair kapsamlı bir anlayış sunmayı amaçlasa da, doğrudan bu önemli toplumsal olguya odaklanmak yerine ekonomik şiddetin olası yapısal nedenleri, şiddetin ekonomik etkileri ve maliyeti ile sınırlı bir analiz sunmaktadır.

Ayrıca, **DSÖ, Kadına Yönelik Şiddet Yaygınlık Tahminleri, 2018**³⁸ belgesinde kadına yönelik şiddeti ölçmek için geliştirilen göstergede, "*Geçmişte veya şu anda partneri olan, 15 yaş ve üzerindeki kadınların ve kız çocuklarının, son 12 ay içinde mevcut veya eski partnerleri tarafından fiziksel, cinsel veya psikolojik şiddete maruz kalma oranı (şiddet türüne ve yaşa göre ayrıştırılmış)*" (s. II, Gösterge 5.2.1) ifadesi kullanılmaktadır. Ancak, kadına yönelik şiddetin, kısa, orta ve uzun-sürelili, kadınların hem fiziksel ve duygusal hem de iyilik halleri üzerindeki etkileri sıralanırken, bu etkilerin sosyal ve ekonomik sonuçlarının altı çizilmektedir. Ekonomik şiddet kavramı çerçevesinde bir değerlendirme yerine bu olguya dair araştırma boşluğu ve veri eksikliği "*Ölçüm Zorlukları ve Araştırma Boşlukları*" başlıklı bölümde (s. X) ele alınmaktadır. Bu bölümde, "ekonomik/finansal partner istismarını ve bunun psikolojik istismar ile kontrol edici davranışlarla ilişkisini daha iyi anlama ihtiyacı" vurgulanmıştır. DSÖ'nün adı geçen raporunda, son kertede, şiddetin önlenmesi için sosyal, ekonomik ve kurumsal alanlarda eş zamanlı değişimin olması gerektiği vurgulanmaktadır. Raporunda altı çizildiği gibi, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile ekonomik ve sosyal adaletsizliklerin çözülmesi için öncelikle, kadınlara yönelik şiddeti destekleyen ve devam ettiren ayrımcı toplumsal cinsiyet normlarının ve yapıların değiştirilmesi gerekmektedir. Raporunda, önleyici müdahalelerin önemi vurgulanarak, farklı düzeylerde stratejilerin uygulanması gerektiğine dikkat çekilmektedir. Bu stratejilerin tamamı ekonomik şiddetle farklı düzeylerde bağlantılı olsa da, özellikle "kadınların ekonomik haklarının güçlendirilmesi," "kadınların ücretli istihdamda ve ortaöğretime erişimde toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin giderilmesi," ve "kamu ile özel alanlarda insan ticareti, cinsel sömürü ve diğer istismar biçimleri de dahil olmak üzere kadınlara ve kız çocuklarına yönelik her türlü şiddetin sonlandırılması" gibi adımlar doğrudan kadına yönelik ekonomik şiddetle ilişkilidir. (s. XI).

Benzer biçimde, **Waters ve arkadaşları. (2004)**³⁹ tarafından DSÖ için hazırlanan "*Kişiler Arası Şiddetin Ekonomik Boyutları Raporu*"nda da, "Yakın Partner Şiddeti" tanımlanırken, "ekonomik şiddet" ifadesi yerine "kontrol edici davranışlar" ifadesinin kullanılmış olması dikkat çekicidir. Ayrıca, raporda,

“ekonomik şiddet” doğrudan bir odak olarak ele alınmamış, ancak dolaylı olarak, “yakın partner şiddeti”nin sonucunda gündeme gelebilecek hukuki destek için yapılan harcamalar, ya da kazanç ve zaman kaybı” (S. 6) gibi dolaylı ekonomik sonuçlara değinilmekle yetinilmiştir. Öyle ki, ekonomik şiddetin, uluslararası raporlarda ayrı bir şiddet kategorisi olarak adlandırılarak yer almasında gecikilmiş, bu nedenle farklı tanım ve ifadeler ile konu ancak sınırlı boyutlar üzerinden tartışılabilmiştir.

Ekonomik şiddetin doğrudan incelendiği kurumsal belgelere Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ve UNECE'nin **Sona Erene Kadar: Geçiş Sürecindeki Avrupa'da Kadına Yönelik Şiddet (Until It Stops: Violence Against Women Across Transitional Europe, 2003)**⁴⁰ raporu örnek olarak gösterilebilir. Bu raporda, kadına yönelik şiddet, fiziksel, cinsel, psikolojik, ekonomik, yapısal ve duygusal türlerine dikkat çekilerek ele alınmaktadır. Ekonomik şiddet bu belgede, öncelikle “ortak kaynaklara erişimde eşitsiz kontrol, paraya, istihdama veya eğitime erişime engel olmak veya bu süreçleri kontrol etmek” olarak tanımlanır. Raporda *yapısal şiddet* ise, bireylerin sosyal ve ekonomik fırsatlara erişimini kısıtlayarak, toplumdaki adaletsizliklerin devamlılığına yol açan “sistemsel sorunları” ifade etmek için tanımlanan bir kavramdır.

Avrupa Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü (EIGE) ise, Kavram ve Tanımlar Sözlüğü⁴¹nde, ekonomik şiddeti “bir bireye ekonomik zarar veren her türlü eylem veya davranış” olarak tanımlamaktadır. Ekonomik şiddetin, örneğin, “mülk hasarı, mali kaynaklara, eğitime veya iş gücüne erişimin kısıtlanması, kontrol edilmesi ya da nafaka gibi ekonomik sorumlulukların yerine getirilmemesi” şeklinde ortaya çıkabileceği belirtilmektedir. EIGE, kadına yönelik ekonomik şiddetin, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayandığına ve geleneksel toplumsal cinsiyet normları tarafından pekiştirildiğine işaret ederek DSÖ ve UNECE'nin yukarıda adı geçen raporundakine benzer bir yaklaşımla yapısal ve ataerkil eşitsizlikleri ima etmektedir.

Kanada Kadınları Güçlendirme Merkezi (CCFWE) tarafından Kasım 2024'te yayımlanan “*Ekonomik İstismar Taktiklerini Anlamak: Sabotaj, Sömürü ve Kontrol*”⁴² başlıklı sosyal medya gönderisinde, ekonomik istismarın, özellikle yerel topluluklar, siyahiler, engelliler ve güvencesiz göçmen statüsüne sahip bireyler gibi “marjinalleştirilen” gruplar üzerinde orantısız bir etki yarattığı gerçeğini kabul etmenin büyük önem taşıdığı ifade edilmektedir. Söz konusu bireyler açısından ekonomik istismarın,

çoğunlukla sistematik ekonomik baskıyla birlikte deneyimlendiği vurgulanırken, bu durumun onları ekonomik sabotaj, sömürü ve kontrol karşısında daha savunmasız kıldığı hatırlatılmaktadır.

3. Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddete İlişkin Mevcut Durum

Türkiye’de kadına yönelik ekonomik şiddet, eşler veya partnerler tarafından çeşitli şekillerde uygulanmaktadır. Bu şiddetin başlıca biçimleri arasında kadının çalışmasına engel olma veya işten ayrılmasına zorlanma, ev harcamaları için para vermeme ve kadının gelirini elinden alma yer almaktadır. **Hacettepe Üniversitesi’nin Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması 2014’e, (2015)** göre, kadınların %30’u yaşamlarının bir döneminde ekonomik şiddete maruz kalmıştır. Kadınların %25’i yaşamlarının bir döneminde çalışmasının engellendiğini, %9’u ev ihtiyaçları için para verilmediğini ve %5’i gelirinin elinden alındığını belirtmiştir. Kırsalda ekonomik şiddet oranları daha yüksek olup, kadınların %39’u okula devam etmelerinin engellendiğini bildirmiştir. Eş veya partnerlerin kadının çalışmasına engel olmasının yaygınlığı yerleşim yerine göre değişmekte olup, kentsel alanlarda %26, kırsal alanlarda ise %17 oranında görülmektedir.

Türkiye’de kadına yönelik ekonomik şiddete dair mevcut durum, sadece ekonomik şiddet verileri ile değil, aynı zamanda işgücüne ve istihdama katılım, eğitim ve gelir ile mülkiyet haklarına erişim gibi başlıklar da dikkate alındığında daha kapsamlı bir resim ortaya çıkmaktadır. Türkiye, işgücüne katılım oranında OECD ülkeleri arasında sondan üçüncü sıradadır. TÜİK’in ilgili istatistiklerine göre, 2023 yılında Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranı %30,4 olup erkeklerde bu oran %65’tir. Kadınların istihdamda büyük bölümü yarı zamanlı çalışmakta (%16,4), bu oran erkeklerin iki katıdır (%7). Özellikle genç kadın işsizlik oranı %25,2 gibi yüksek seviyelerdedir. Kadınların işgücüne katılımını engelleyen temel nedenler arasında ev işleri ve çocuk bakımı gibi hane içi sorumluluklar yer almaktadır. Kadınların %47,1’i işgücüne dahil olmamalarının sebebi olarak ev işlerini belirtmiş, ayrıca 15 yaşından sonra kadınların çalışmasının engellenmesi ve işten ayrılmasına neden olunması ülke genelinde %11 iken, kentsel yerleşim yerlerinde bu oran %12, kırsal yerlerde ise %8’dir. Çalışma yaşamına katılımın engellenmesinde fail olarak babalar (%59), anneler (%22) ve ağabeyler (%14) gibi aile bireyleri öne çıkmaktadır. İstidama katılsalar dahi, kadınlar, erkeklere kıyasla daha düşük gelir elde etmektedir. 2023 yılında yükseköğretim mezunu erkeklerin ortalama yıllık geliri 179 bin TL iken, kadınlarınki 124 bin TL’dir.

O'Neil ve Toktaş, (2014)⁴³, 2008 yılında T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen ve 15-59 yaş aralığındaki 12.791 kadını kapsayan ülke çapındaki araştırmanın sonuçlarına atıfta bulunmaktadır. Araştırma bulgularına göre, kadınların yalnızca %9'u kendi adlarına veya ortaklaşa boş araziye sahipken, %17'si bir evin tamamına veya bir kısmına sahiptir. Kadınların %4,1'i bireysel tapu ile kendi adlarına araziye sahipken, %5,1'i ise ortak mülkiyet yoluyla arazi sahibidir. Ancak, kadınların %90,8'i kendi adlarına kayıtlı herhangi bir araziye sahip değildir. Arazi mülkiyetindeki bu eşitsizlik, **O'Neil ve Toktaş'a, (2014)** göre, medeni hukuk, gayri resmi İslam normları ve yorumları, örf ve adetler gibi birden fazla hukuki çerçevenin birlikte kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Yasal düzenlemelerde kadınların mülk ve miras hakkına ilişkin görece toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanmaya çalışılsa da, aile içindeki cinsiyetçi yaklaşımlar bu hakların kullanımını sınırlamaktadır. Örneğin, tarımsal işletmelerin yönetiminde kadınların rolünün artması ve tarım kooperatiflerinde kadınların daha fazla yer alması, kadınların tarımsal üretim üzerindeki kontrolünün arttığını gösterebilir. Ancak, bu durumun kadınların toprak mülkiyetine erişimini artırmada doğrudan bir etkisi olmadığı açıktır (**Atakan Gönüllü ve Çoban, 2022**)⁴⁴. Bu bağlamda, tarımsal alanda kadınların güçlendirilmesi mülkiyet eşitsizliğinin giderilmesi için yeterli bir araç olarak değerlendirilmemektedir.

Eğitim alanında da kız çocukları ve kadınlar ciddi engellerle karşılaşmaktadır. Türkiye'de genel olarak kadınların %32'si okula devam etmesinin engellendiğini belirtmiş olup, kırsal yerleşim yerlerinde bu oran %39'a kadar çıkmaktadır. Kız çocuklarının eğitimini engelleyenler arasında babalar (%71), anneler (%29) ve erkek akrabalar (%9) bulunmaktadır. Eğitim düzeyi arttıkça kadınların işgücüne katılım oranı artsa da bu yeterli düzeyde değildir. Örneğin, yükseköğretim mezunu kadınların %36,6'sı ne eğitimde ne de istihdamdadır. Okur-yazar olmayan kadınlar arasında bu oran %88,2'ye ulaşmaktadır. Eğitim düzeyine bağlı olarak istihdama katılım düşük kalmakta ve kadınlar ekonomik olarak bağımsızlık sağlayamamaktadır.

Türkiye'de kız çocukları ve kadınları eğitime erişimlerinde karşılaştıkları engeller ve ayrımcı uygulamalar, miras hakkı gibi yasal haklarını kullanmada karşılaşılan engeller, kadınları özellikle ev işleri ve çocuk bakımı gibi hane içindeki sorumlulukları ile sınırlayan kadınların uygulamalar ekonomik şiddet sarmalının farklı kurumlarla ilişkili olduğunu ve bu sarmaldaki neden sonuç ilişkilerinin birbirini pekiştirdiğini ortaya koymaktadır. Ekonomik şiddet döngüsü, kadınların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmasını zorlaştırmakta ve ekonomik şiddetin sürdürülebilirliğine neden olmaktadır.

4. Sonuç ve Öneriler

Kadına yönelik ekonomik şiddet kavramı, kadınların deneyimlerine ilişkin farkındalığa sahip olmaları ve ilgili kurumların bu şiddet türü ile mücadele ve yaptırım geliştirme kapasitesi açısından önem taşımaktadır. Bu amaçla, ekonomik şiddetin farklı boyutlarını ortaya koymaya ve ekonomik şiddeti ölçmeye yönelik göstergeleri geliştirmeye dönük çaba kadına yönelik şiddete karşı bütünsel bir yaklaşımla mücadele etmek için gereklidir. Ancak ana akım yaklaşımlarda ekonomik şiddetin kavramsallaştırılmasında, sadece aile ve birey düzleminden hareketle faile odaklanıldığı görülmektedir. Böylece, eğitim, istihdam, siyaset ve hukuk gibi farklı kurumlarda eşitsiz güç ilişkilerinin, ayrımcılık ve dışlama pratiklerinin kesişimselliğini kapsamak açısından sınırlılıklar söz konusu olabilmektedir. Örneğin, Türkiye'de kadınlar sadece eş ve partnerlerinin istihdam sabotajı uygulamalarından dolayı değil aynı zamanda kurumsal çocuk bakım hizmet ve desteklerinin sınırlı olması ya da çalışma yaşamında kadına yönelik ayrımcı pratiklerin yaygınlığı dolayısıyla da ekonomik kaynaklara ulaşamamaktadır. Kadını toplumda ikincil olarak gören geleneksel ve muhafazakar bakış açısı kadının erkek tarafından bedensel, mekansal ve ilişkisel kontrolünü idealize ettiğinde, ekonomik kontrol kavramı sorunsallaştırılmak yerine normalize edilmektedir. Bu noktada, temel hakların gerçekleştirilmesinde görünmez ancak sürekli var olan engelleri ifade eden yapısal şiddet kavramı bir açılım sağlayabilir. Bireysel faillerin, yapısal faktörleri de kapsayan etkenler dolayısıyla uygulayabildikleri ekonomik şiddet, yapısal engeller ile toplumsal eşitsizlikleri derinleştirerek meşruluk kazandırmaktadır. Ataerkil sosyal normlar, kadınların karşılaştıkları ekonomik şiddet davranışlarını şiddet olarak nitelemelerine engel olmakta, şiddet davranışlarını normalleştirmelerine hatta bu normları içselleştirmesine neden olmaktadır. Öte yandan, toplumsal cinsiyete dair yapısal eşitsizlikler, güç ilişkilerini de belirleyen bir mesele olup, şiddetin tekrarlanarak sürekliliğini sağlayan temel dinamiktir. Kadına yönelik şiddet, ataerkil sistemlerde ve çeşitli kurumlarda yaşanmakta, bu kurumlar aracılığıyla yeniden üretilmekte ve yaygınlaşmaktadır. Bu bağlamda, ekonomik şiddet de dahil toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin farklı sosyal ilişkiler ve kurumlar aracılığıyla nasıl yayıldığını ve çeşitlendiğini anlamak, şiddetin yalnızca bireysel düzlemde değil, toplumsal ve kurumsal ilişkiler ağı içinde de yer aldığını göstermek açısından büyük önem taşımaktadır.

Altını çizmek istediğimiz bir diğer nokta, ekonomik şiddetin yaşandığı toplumsal bağlamın dikkate alınması gerekliliğidir. "Kişiler Arası Şiddetin Ekonomik Boyutları Raporu"⁴⁵nda da belirtildiği üzere, kişiler arası ekonomik şiddet düşük ve orta gelirli ülkeleri orantısız bir şekilde etkilemekte ve bu şiddetin ekonomik etkileri daha yoksul ülkelerde daha ağır hissedilmektedir. Aynı toplum ya da ülkede farklı bölge, toplumsal sınıf ve gruplar arasında da deneyimlenen ekonomik şiddetin biçimi, yoğunluğu ve sürengeliği açısından önemli farklılıklar söz konusudur. Ayrıca, son dönemde küresel ya da bölgesel ölçekli doğal afet ve krizler bize kadınlara yönelik ekonomik şiddete karşı korunma mekanizmalarının yetersiz kalabildiğini, hatta pandemi deneyiminde olduğu gibi, tümüyle etkisizleşebildiğini göstermektedir.

Kadınların ekonomik şiddet dinamiklerinin dışında kaldıklarında ekonomik iyilik haline sahip olabilecekleri düşünülerek, bu iyilik halini ölçmek ve değerlendirmek için istihdam olanakları ve katılımı, gelir kaynaklarına erişim ve kontrolü, mülkiyet haklarına erişim ve kontrolü gibi üç temel boyut önceliklidir. Bu nedenle, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesi ve kadınların korunması için, ekonomik şiddetin karmaşık dinamiklerini ve ataerkil güç ilişkilerini bütüncül bir yaklaşımla ele alarak, kurumlar arası işbirliği ve kapsamlı müdahaleler geliştirmek büyük önem taşımaktadır. Ekonomik şiddetin önlenmesi ve şiddete maruz kalanların desteklenmesi için farkındalığın artırılması, ekonomik şiddetle mücadelede etkili stratejilerin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, ekonomik şiddetin tanınması, ölçülmesi ve önlenmesi adına yapılan çalışmaların desteklenmesi, kadınların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarına ve toplumsal eşitsizliklerin azaltılmasına katkı sağlayacaktır.

Türkiye'de kadınların ekonomik hayata katılımı ve mülkiyet haklarına erişimi, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, ekonomik şiddet ve geleneksel normlarla sınırlanmaktadır. Kadınların ekonomik bağımsızlıklarını artırmak ve toplumsal eşitliği sağlamak için kadın odaklı politikalar geliştirilmesi ve uygulanması kritik öneme sahiptir. Türkiye'de kadınların işgücüne katılımının düşük kalmasının temel nedeni, kadınların özellikle ev işleri ve çocuk bakımı gibi hane içindeki işlerden tek sorumlu görülmesinden kaynaklanmaktadır. Bu durum, kadınların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmasını zorlaştırmakta ve ekonomik şiddetin sürdürülebilirliğine yol açmaktadır. Diğer yandan, kadın istihdamının, düşük nitelikli, emek yoğun, düşük gelir getiren ve genellikle kayıt dışı çalışmanın yaygın olduğu, tekstil, gıda ve

hizmet vb. sektörlerde yoğunlaşması, büyük ölçüde, kadınların eğitime erişimde yaşadıkları yapısal eşitsizliklerle ilişkilidir. Bu bağlamda, özellikle kız çocuklarının okullaşmasının önceliğini gözetmeyen - köy okullarının kapatılması, ardından taşınmalı eğitim kapsamının daraltılması gibi- politikaların bir an önce terk edilerek, kadınların eğitime ve nitelikli istihdama erişiminin desteklenmesi, ekonomik şiddetle mücadelede vazgeçilmez değerdedir.

Şu ana değin, kadına yönelik ekonomik şiddetin önlenmesi için yasal düzenlemelerin güçlendirilmesi, toplumsal farkındalığın artırılması ve kadınların ekonomik bağımsızlıklarının desteklenmesinin önemini vurgulamış olduk. Ancak, kadına yönelik ekonomik şiddetin önlenmesi ve kadınların korunması için detaylandırılmış stratejilerin uygulanması da gerekmektedir. İlk olarak, kadına yönelik ekonomik şiddetin etkilerini daha iyi anlamak amacıyla kapsamlı ve sistematik araştırmalar yapılmalıdır. Bu araştırmalar, ekonomik şiddetin boyutlarını ve etkilerini detaylı bir şekilde inceleyerek gerekli verileri sağlayacaktır. Ayrıca, toplum genelinde ekonomik şiddetin farkındalığını artırmak için eğitim programları ve kamu kampanyaları düzenlenmelidir. Kadınların ekonomik hakları konusunda bilgilendirilmeleri ve ekonomik şiddetin ne olduğunu anlamaları sağlanarak, bu tür istismarların önüne geçilmesi hedeflenmelidir. Politika ve yasal düzenlemeler de ekonomik şiddeti önlemek amacıyla güçlendirilmelidir. Mevcut yasal düzenlemeler gözden geçirilmeli ve kadınların ekonomik bağımsızlıklarını destekleyecek yeni politikalar geliştirilmelidir. Ekonomik şiddet mağdurlarına yönelik özel destek hizmetleri oluşturularak, finansal bağımsızlıklarını kazanmalarına yardımcı olunmalıdır. Bu kapsamda, finansal danışmanlık, istihdam destek programları ve acil yardım hizmetleri gibi destek mekanizmaları sağlanmalıdır. Farklı kurumlar arasında işbirliğinin artırılması da ekonomik şiddetle mücadelede önemli bir rol oynamaktadır. Eğitim kurumları, sağlık hizmetleri, sosyal hizmetler ve adli kurumlar arasında koordinasyon sağlanarak, ekonomik şiddete karşı bütüncül bir yaklaşım benimsenmelidir. Son olarak, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini sürdüren ataerkil normların sorgulanması ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması önemlidir. Bu, toplumsal cinsiyet rollerinin daha eşitlikçi bir şekilde yeniden tanımlanmasını ve kadınların ekonomik bağımsızlıklarının desteklenmesini sağlayacaktır. Bu önerilerin hayata geçirilmesi, kadına yönelik ekonomik şiddetin önlenmesi ve ekonomik şiddete maruz kalan kadınların korunması yolunda önemli adımlar atılmasını sağlayacak, böylece toplumsal eşitsizliklerin azaltılmasına ve kadınların daha bağımsız ve güçlü bireyler olarak toplumda yer almalarına katkıda bulunacaktır.

Dipnot

1. European Institute for Gender Equality Index, 2017 <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2017>

2. Economic abuse: A global perspective https://survivingeconomicabuse.org/wp-content/uploads/2022/11/SEA_Economic-Abuse-A-Global-Perspective.pdf

3. EIGE, *Understanding Economic Violence Against Women*, 2023 https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/understanding-economic-violence-against-women-need-harmonised-definitions-and-data-eu?language_content_entity=en

4. Türkiye’de Kadına Yönelik Aile içi Şiddet Araştırması, 2014 (2015) https://fs.hacettepe.edu.tr/hips/dosyalar/Ara%C5%9Ft%C4%B1rmalar%20-%20raporlar/Aile%20i%C3%A7i%20%C5%9Eiddet%20Ara%C5%9Ft%C4%B1rmalar%20-%20raporlar/AiSA_Anarapor.pdf

5. Waters, H., Hyder, A., Rajkotia, Y., Basu, S., Rehwinkel, J. A., & Butchart, A. (2004). *The economic dimensions of interpersonal violence*. Geneva, Switzerland: World Health Organization, Department of Injuries and Violence Prevention.

6. Krug E et al., eds. (2002). *World Report on Violence and Health*. Geneva, World Health Organization.

7. Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi) <https://istanbulsozlesmesi.org/sozlesmenin-tam-metni/>

8. WHO. *Violence against women prevalence estimates*, 2018 <https://www.who.int/publications/i/item/9789240026681>

9. Waters, H. et al., (2004). *The economic dimensions of interpersonal violence*, WHO.

10. Krug E et al., eds. (2002). *World Report on Violence and Health*.

11. EIGE, “EU Gender-Based Violence Survey”, 25.11.2024, <https://eige.europa.eu/newsroom/eu-gender-based-violence-survey>

12. DIRECTIVE (EU) 2024/1385 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 14 May 2024 on combating violence against women and domestic violence https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=OJ:L_202401385&qid=1734466310173

13. DIRECTIVE 2006/54/EC OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 5 July 2006 on the implementation of the principle of equal opportunities and equal treatment of men and women in matters of employment and occupation <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006L0054>

14. Miller, M. S. (1995). *No visible wounds: Identifying*

non-physical abuse of women by their men.p.307, New York: Random House

15. Karınca, E. (2021). *Kadına yönelik şiddetle mücadelede karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri*. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.

16. Erdem, M. (2007). *Aile içi şiddet ve 4320 sayılı Ailenin korunmasına dair kanun*. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Kasım-Aralık.

17. Ankara 8. Aile Mahkemesi’nin E: 2008/678, K: 2008/898 sayılı ve 21.7.2008 günlü direnme kararı; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun E: 2008/2-695, K: 2008/710 sayılı ve 26.11.2008 günlü kararıyla onanmıştır. (Mahkemenin karar kartonundan alınmıştır.),

18. Johnson, L., Chen, Y., Stylianou, A., & Arnold, A. (2022). *Examining the impact of economic abuse on survivors of intimate partner violence: a scoping review*. BMC public health, 22(1), 1014.

19. Adams, A. E., Sullivan, C. M., Bybee, D., & Greeson, M. R. (2008). *Development of the scale of economic abuse*. Violence Against Women, 14(5), 563–588.

20. Kasian, M., & Painter, S. L. (1992). *Frequency and severity of psychological abuse in a dating population*. Journal of Interpersonal Violence, 7(3), 350-364.

21. Sackett, L. A., & Saunders, D. G. (1999). *The impact of different forms of psychological abuse on battered women*. Violence and Victims, 14(1), 105-117.

22. Adams, A. E., Greeson, M. R., Littwin, A. K., & Javorka, M. (2020). *The Revised Scale of Economic Abuse (SEA2): Development and initial psychometric testing of an updated measure of economic abuse in intimate relationships*. Psychology of Violence, 10(3), 268.

23. Stylianou, A. M., Postmus, J. L., & McMahon, S. (2013). *Measuring abusive behaviors: Is economic abuse a unique form of abuse?* Journal of Interpersonal Violence, 28(16), 3186–3204.

24. Postmus, J. L., Plummer, S. B., & Stylianou, A. M. (2016). *Measuring economic abuse in the lives of survivors: Revising the Scale of Economic Abuse*. Violence against women, 22(6), 692-703.

25. Stylianou, A. M., Postmus, J. L., & McMahon, S. (2013). *Measuring abusive behaviors*.

26. Anderson, M.A., Gillig, P.M., Sitaker, M., McCloskey, K., Malloy, K., & Grigsby, N. (2003). *“Why doesn’t she just leave?”: A descriptive study of victim reported impediments to her safety*. Journal of Family Violence, 18, 151-155.

27. Stylianou, A. M., Postmus, J. L., & McMahon, S. (2013). *Measuring abusive behaviors*.

28. Stylianou, A. M. (2018). *Economic abuse within intimate partner violence: A review of the literature*. Violence and Victims, 33, 3–22.

29. Littwin, A. (2012). *Coerced debt: The role of consumer credit in domestic violence*. Calif. L. Rev., 100, 951.

28. Stylianou, A. M., Postmus, J. L., & McMahon, S. (2013). Measuring abusive behaviors.
29. Riger, S., Ahrens, C., & Blickenstaff, A. (2000). Measuring interference with employment and education reported by women with abusive partners: Preliminary data. *Violence and Victims*, 15(2), 161.
30. Johnson ve ark., (2022). Examining the impact of economic abuse.
31. Banyard, V., Potter, S., & Turner, H. (2011). The impact of interpersonal violence in adulthood on women's job satisfaction and productivity: The mediating roles of mental and physical health. *Psychology of violence*, 1(1), 16.
32. Swanberg, J. E., & Logan, T. K. (2005). Domestic violence and employment: a qualitative study. *Journal of occupational health psychology*, 10(1), 3.
33. Adams, A. E., Tolman, R. M., Bybee, D., Sullivan, C. M., & Kennedy, A. C. (2012). The impact of intimate partner violence on low-income women's economic well-being: The mediating role of job stability. *Violence Against Women*, 18(12), 1345-1367.
34. Adams, A. E., Bybee, D., Tolman, R. M., Sullivan, C. M., & Kennedy, A. C. (2013). Does job stability mediate the relationship between intimate partner violence and mental health among low-income women?. *American journal of orthopsychiatry*, 83(4), 600.
35. Antai, D., Oke, A., Braithwaite, P., & Lopez, G. B. (2014). The effect of economic, physical, and psychological abuse on mental health: a population-based study of women in the Philippines. *International Journal of Family Medicine*, 852317
36. Birleşmiş Milletler' in Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirgesi (1993) [https://digitallibrary-un.org/translate.google/search?ln=en&as=0&p=subjectheading:%5BDeclaration+on+the+Elimination+of+Violence+against+Women+\(1993\)%5D&_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=tr&_x_tr_hl=tr&_x_tr_pto=tc](https://digitallibrary-un.org/translate.google/search?ln=en&as=0&p=subjectheading:%5BDeclaration+on+the+Elimination+of+Violence+against+Women+(1993)%5D&_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=tr&_x_tr_hl=tr&_x_tr_pto=tc)
37. Waters, H. et al., (2004). The economic dimensions of interpersonal violence, WHO..
38. WHO. Violence against women prevalence estimates, 2018 <https://www.who.int/publications/item/9789240026681>
39. Waters, H. et al., (2004). The economic dimensions of interpersonal violence, WHO.
40. WHO. 2017 UNECE, Until it Stops. Violence Against Women Across Transitional Europe. Available at: <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/stats/gender/publications/Multi-Country/Violence%20against%20Women.htm>
41. EIGE, Glossary & Thesaurus, Economic Violence <https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus/terms/1229>
42. Canadian Centre For Women Empowerment (CCFWE), *Understanding Economic Abuse Tactics: Sabotage, Exploitation, and Control*, November, 2024 <https://ccfwe.org/2024/11/08/understanding-economic-abuse-tactics-sabotage-exploitation-and-control/>
43. O'Neil, M. L., & Toktas, S. (2014). Women's property rights in Turkey. *Turkish Studies*, 15(1), 29-44.
44. Atakan Gönüllü, Ayşe ve Aslı Çoban. Türkiye'de Kadınların Kooperatifler Yoluyla Güçlenmesi: Yasal ve Yapısal Stratejiler Raporu.(Uluslararası Çalışma Örgütü, 2022). https://www.ilo.org/ankara/publications/WCMS_855923/lang--tr/index.htm
45. Waters, H. et al., (2004). The economic dimensions of interpersonal violence, WHO.

Kaynaklar

- Barnett, O. W. (2000). Why battered women do not leave, part 1: External inhibiting factors within society. *Trauma, Violence, & Abuse*, 1(4), 343-372.
- Borchers, A., Lee, R. C., Martsof, D. S., & Maler, J. (2016). Employment maintenance and intimate partner violence. *Workplace Health & Safety*, 64(10), 469-478.
- Fawole, O. I. (2008). Economic violence to women and girls: is it receiving the necessary attention?. *Trauma, Violence, & Abuse*, 9(3), 167-177.
- Karınca, E. (2021). Kadına yönelik şiddetle mücadelede karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.(içinde).
- Kim, J., & Gray, K. A. (2008). Leave or stay? Battered women's decision after intimate partner violence. *Journal of interpersonal violence*, 23(10), 1465-1482.
- Logan, T. K., Shannon, L., Cole, J., & Swanberg, J. (2007). Partner stalking and implications for women's employment. *Journal of interpersonal violence*, 22(3), 268-291.
- Postmus, J. L., Plummer, S. B., McMahon, S., Murshid, N. S., & Kim, M. S. (2012). Understanding economic abuse in the lives of survivors. *Journal of Interpersonal Violence*, 27(3), 411-430.
- Sanders, C. K. (2015). Economic abuse in the lives of women abused by an intimate partner: A qualitative study. *Violence against women*, 21(1), 3-29.
- Tolman, R. M., & Wang, H. C. (2005). Domestic violence and women's employment: Fixed effects models of three waves of women's employment study data. *American journal of community psychology*, 36, 147-158.
- VonDeLinde, K. (2002). How are domestic violence programs meeting the economic needs of battered women in Iowa? An assessment and recommendations . Harrisburg, PA: National Resource Center on Domestic Violence.
- Wettersten, K. B., Rudolph, S. E., Faul, K., Gallagher, K., Trangsrud, H. B., Adams, K., ... & Terrance, C. (2004). Freedom Through Self-Sufficiency: A Qualitative Examination of the Impact of Domestic Violence on the Working Lives of Women in Shelter. *Journal of counseling psychology*, 51(4), 447.